

A Nyíl regényújság története. 1931 tavaszán egy fiatal újságíró lépett be a Révai Irodalmi Intézet székházának kapuján. Újváry Sándornak hívták. A barátját, Juhász Andort kereste, aki a cég egyik lektora volt. Újváry egy regényújság tervét hozta magával. Szándéka kettős volt: egyrészt a külföldi ponyvairodalom helyett magyar írók műveit kívánta kiadni, másrészt ezen írók anyagi gondjain próbált segíteni ezáltal, lévén hogy egy újság átfutási ideje sokkal gyorsabb mint egy könyvé, így a honorárium is hamarabb esedékes. A magyar írók nagy gondja volt, hogy a teljes kifizetés csak a könyv végleges elfogyása után történt meg, és addig a szerző kénytelen volt az előlegekből élni.

Juhásznak tetszett az ötlet, de ő maga nem volt illetékes a dologban. Bevitte Újváryt Schultz Elekhez, a cégvezetőhöz. „Lexi”, ahogy mindenki nevezte, a Révai saját nevelésű munkatársa volt: minden idejét és minden erejét a cégnek szentelte. Újváry neve persze előtte sem volt ismeretlen. Meghallgatta a tervet, de máris készen volt az ellenvetéssel. Egy ilyen regényújság kiadása kockázatosnak, és újszerűnek tűnt. A Révai viszont bevallottan konzervatív kiadó volt, a lexikon, a nagy magyar írók (Jókai, Mikszáth, a két Eötvös, Rákosi Viktor stb.) összes műveinek kiadója. A cég megszokott képével ellentétes lenne egy kolportázsújság kiadása.

Persze ez a kiadó már nem ugyanaz, mint ami a háború előtt volt. A Révaiak már halottak voltak, a vállalat vezérigazgatói székében a korábbi jogtanácsos, Keéri-Szántó Andor ült, aki egyben a Magyar Könyvkiadók és Könyvterjesztők Egyesületének is elnöke volt. Zárkózott, katonás, hűvös-gunyoros stílusú embernek ismerték. Őt kellett Újvárynak meggyőznie. Harmadszor is előadta tehát a tervét. Keéri időt akart nyerni, s közölte, hogy akkor tud érdemben foglalkozni a tervvel, ha írásban előtte lesz a részletes tervezet: példányszámok, munkatársak, írók, honoráriumok. Újváry azonban számított erre, és máris előhúzta zsebéből az előre elkészített leírást. Keéri nem titkolta, hogy imponál neki ez a gyorsaság, de választ csak pár nap múlva adott. A belépő Újváryt ezzel fogadta: – Mi legyen a lap neve? Az újságíró erre levette a polcról a Révai Lexikon egy kötetét és letette az asztalra: – Nyissa ki bárhol, és találomra mutasson rá egy szóra. Az lesz a lap neve. Keéri csóválta a fejét, de megtette. Így lett az induló heti regényújság neve *Nyíl*.¹

Az első szám 1931. június 3-án jelent meg, benne Erdős Renée *Kaland Firenzében* című kisregényével. Ezután a lap – kisebb kihagyásokkal, pl. 1931. aug. 10. és szept. 17. között – minden csütörtökön az újságárusokhoz került. Ára mindössze 10 fillér volt. A szerkesztő – legalábbis papíron – maga Keéri-Szántó lett.² Újváry mint segédszerkesztő szerepelt, talán azért, mert ő más újságokat is szerkesztett ebben az időben.

Klasszikus formájában a *Nyíl* 16 oldalas volt, ebből 14 oldal maga a kisregény, a fennmaradó kettőn pedig néhány kisebb írás és egy keresztretjvény kapott helyett, már csak azért is, hogy csakugyan meglegyen a hetilap jelleg. A terv az volt, hogy ezeket az oldalakat a kisregény írója szerkessze. Ezt azonban kevesen vállalták. Ilyenkor a lap két lektora végezte el ezt a munkát. Egyikük, Kellér Andor így ír erről:

„Mi olvastuk el és bíraltuk el a kéziratokat, mi szereztük meg az utolsó két oldal anyagát, az úgynevezett tölteléket, vagyis egy-két cikket és karcolatot, valamint a keresztretjvényt, és tördeltük be az újságot.”³

Érdekes módon Kellér nem említi Újváry nevét: szerinte Schultz Elek volt a „regényújság életrehívója, megszervezője és talán kitalálója is”. A két lektor mindenesetre nem unatkozott, több hónpra előre megvoltak a kiadandó kisregények:

¹ A lap keletkezését így mondja el ÚJVÁRY Sándor: *Szabálytalan önéletrajz*. München, 1976. 58–65.

² LAKATOS Éva: *Magyar irodalmi folyóiratok*. Bp. 1972–

³ KELLÉR Andor: *Író a toronyban. Palásthy titka*. Bp. 1979. 160–166.

„Az irodalmi világban láthatatlan csőpostán, szinte órák alatt terjedt el a hír: Révaiék hatszáz pengőt fizetnek egy Nyíl-regényért; ötven szabványos gépirásos oldalért hihetetlenül nagy összeg! A kiadó huszonnégy óra alatt elolvastatja a kéziratot, és másnap fizet. Ez egyenesen varázslatosnak hatott. Tódultak az írók, ömlött a kézirat...”⁴

A kezdeményezés érdeklődést keltett a szakmai körökben is. Supka Géza lapja, a *Literatura* például így írt:

„Arról panaszkodtunk múlt számunkban, hogy éppen a legvirágzóbb kiadócégek... úgyszólván kizárólag külföldi művek fordításának közlésével folytatják úgynevezett 'magyar kiadói' tevékenységüket... A Nyíl... minden héten közli... egy-egy modern, magyar regényírónak egy-egy teljes regényét. A magyar olvasóközönség csak hálás lehet a Révai Testvéreknek ezért az ügyes kezdeményezésért, amely – a mai helyzetben – egyúttal valósággal az élő magyar irodalom életmentése is.”⁵

A lap lelkesítő hangja később sem csökkent:

„Hét hónap alatt harminc magyar írónak harminc eredeti regényét hozták ki Révaiék a Nyíl röppenő szárnyain. Ha valaha sikerült irodalmi cáfolat, akkor ez a harminc regény valóban az. Cáfolat arra a tantételre, hogy magyar kiadó ma csak fordításokat hozhat piacra; cáfolat arra, hogy csak drága könyveket érdemes piacra dobni; cáfolat arra, hogy csak hülye amerikai és álamerikai kalandregényeknek van Magyarországon közönségük. Erkölcsi bátorság kellett a mai magyar kiadói fűszerszámban ahhoz, hogy kizárólag magyar írókkal vágjon neki a Révai-kiadó ennek a sorozatnak. A siker őt igazolta...”⁶

Kevésbé lelkes Illés Endre, a *Nyugat* cikkírója:

„Egyetlen jelzővel határozhatjuk meg valamennyit: tízfilléres regények... Tíz fillér szárnnyakat adhat az író mondanivalójának... de a tíz fillér és a nagyobb példányszám megafon is: amelybe kiáltani kell... Hangosan. Tetszetősen. Tömegeknek valót. [...] Erdős Renée kisregénye... pontosan azon az esztétikai szinten áll mint Erdős Renée többi munkája [...] Moly Tamás... legújabb spiritiszta-története is: egy író munkája, aki szégyenli amit csinál [...] Lakatos László regénye mulatságos megvalósítása annak a változatnak, milyenné válik egy pesti házasságtörés története... ha átdolgozzák a serdültebb ifjúság, a tizenhatéves lányom, a kissé prűd nagymám s az egyszerűbb háztartási alkalmazottam számára. [...] S felvonultatta a sorozat szerkesztője azokat is, akik kis gicseikkel, félpohár limonádéjukkal mindig megtalálták s megtalálják számításait a közönségnél is.”⁷

Valóban, az itt megjelent művek többsége inkább csak a szórakoztatást tekintette céljának. De azért – főleg a későbbiekben – találhatóunk más neveket is a szerzők között: Mikszáth Kálmán (két kisregénnyel is), Surányi Miklós (3), Tersánszky J. Jenő (4), vagy éppen Móra Ferenc, Krúdy Gyula, Palotai Boris egy-egy művel. Érdekességnek számíthat Várnai Zseni, Móricz Virág, Dénes Zsófia bemutatkozása, mint széppróza-író. De itt látott napvilágot Déry Tibor *Átutazó* című kisre-

⁴ Uo.

⁵ *Literatura* 1931. 3. sz. 83.

⁶ *Literatura* 1932. 2. sz. 359.

⁷ ILLÉS Endre: *Ötven új magyar regény*. = *Nyugat* 1932. I. 662–665.

génye (később *Pesti felhőjáték*). Természetesen Kellér Andornak és Újváry Sándornak is megjelent négy, illetve három műve.

Az egyes számokat olyan neves rajzolóok illusztrálták, mint például Benedek Kata, Jaschik Álmos, Szűr Szabó József, Vogel Eric, Hauswirth Magda, Byssz Róbert.

A *Nyíl* regényűjság még egy szempontból érdekes: itt jelent meg Rejtő Jenő első hosszabb szépirodalmi munkája: 1932. július 28-án, a 30. (61.) számban: *A párisi front* című kisregény. Egy külföldön élő, állástalan fotóriporter révén megismerhetjük belőle a francia főváros napi életét, híres kávéházait, a Coupole-t, a Dome-ot, ahová a kint élő, nagyjából munkanélküli magyarok jártak. Később ezek a helyek szinte toposzokká váltak, amelyeket minden Párizsban játszódó regény megemlített. Mindezeket Rejtő saját tapasztalataiból ismerte, legendás csavargásai során itt is megfordult, és hasonló körülmények között élt, mint hősei. Úgy tűnik ezt a művét külföldön írta. Egyik levelében olvashatjuk a következőket:

[...] toloncúton Tarvisióból Klagenfurtba kerültem ahol a rabok télen fát vágnak a börtönudvaron. Ezt egy színes riportban megírtam az Ujságnak.[...] És megírtam azt is, hogy milyen a börtön Zürichben, ahol engedély nélküli házalásért ültem két hetet. Ekkor egy Gattmann nevű hölgy írt, hogy a Révai szívesen venné egy rövid lélegzetű regényemet. Mire hazajöttem A párisi front ... című regényem négy kiadást ért meg közvetlenül egymás után és második megjelenésem előtt a Nyíl tönkrement.⁸

A levélben említett hölgy Gatman Böske, a Révai belső munkatársa, akit vidám, de kissé nagyepű, és felületes műveltségű embernek tartottak – valószínűleg nem ő volt a másik lektor.

A *Nyíl* hasábjain jelent meg Nagy Károly első kisregénye is, az *Ükapám a rablólovag* 1934-ben, a 7. (142.) számban. A szerző ígéretes költőként indult, de végül – hogy meg tudjon élni – Charles Lorre álnéven, sikeres Rejtő-„epigonként” ő is légiósregényeket gyártott, amíg 1942-ben munkaszolgálatosként meg nem halt.

1932-ben könyvsorozat is indult a lap nevével. A Magyar Könyvészet⁹ szerint két kiadvány jelent meg: Ambrus Zoltán *Giroflé és Girofla*, valamint Conan Doyle *Kettős, alkalmilag kísérettel* című regényei. Ki kell azonban egészítenem az OSzK összeállítását: Megjelent egy harmadik mű is. Rákosi Viktor *Emmy* című regényének új címlapkiadása. A 207 oldalas könyv 66 fillérbe került, ahogy ezt nagybetűkkel közölték a borítón. A hátlapon pedig ott van ugyanaz a Nyíl-embléma, ami az újság fejlécén is látható volt.

Azonban a lap reményt keltő indulása után pár hónappal kiderült, hogy a számításokba hiba csúszott. A rendkívül magas honoráriumok csak akkor lettek volna tarthatóak, ha a *Nyíl* százezres nagyságrendben kel el. Márpedig nem így történt.

„Persze a kiadó nem volt érzelgős; ahogy ráébredt a szomorú valóságra, rögtön visszahúzta a gyeplőt. Az írói tiszteletdíj grádicsosan csökkent: előbb ötszázra, aztán négyre, aztán háromra, fél év után már csak százhusz pengőt fizettek egy Nyíl-regény kéziratáért.”¹⁰

De még ez sem volt megvetendő összeg, feltételezhetjük, hogy kéziratokban ezután sem volt hiány. Ám más dolog is történt: külföldi írók műveit kezdte kiadni a lap. A *Literatura* persze nem hagyta szó nélkül:

⁸ Rejtő Jenő levele a Nova kiadóhoz. A másolat Paulay Lajos tulajdona.

⁹ *Magyar Könyvészet 1921–1944*. VI. Nyelvészet – irodalom. Függelék: Az irodalmi sorozatok mutatója. Bp., 1981. 482.

¹⁰ KELLÉR Andor: *i. m.*

„Meghalt a Nyíl, a heti regényújság, amely néhány esztendővel ezelőtt egészen új utat vágott a magyar könyvkiadás terén. A célkitűzés szerint fiatal magyar írók kisregényeit akarta hétről-hétre az olvasókhöz közvetíteni és két éven keresztül ezt a célkitűzést állta is. [...] Mi történt a kulisszák mögött, azt nem tudjuk, vagy mondjuk inkább, hogy nem tartozik ide; elég az hozzá, hogy néhány hónappal ezelőtt a Nyíl általános meglepetésre bejelentette 'új célkitűzését'. Ez... természetesen nem jelentett mást, hogy a jövőben külföldi munkák kerülnek sorra ezeknek a füzeteknek a lapjain. Ami persze ismét egy karéj kenyeret, ha talán vékony kenyeret is szelt le a küzködő magyar íróknak amúgy is szűkös életlehetőségeikből... Méltó befejezés ez a magyar kiadók nagy csinnadrattával bekonferált könyvnapjai után! A magyar író pedig – mit tehesen egyebet – köszönettel tudomásul veszi ezt az újabb propagandát...”¹¹

Kik is voltak ezek a külföldi írók? W. Somerset Maugham, John Galsworthy, Franz Werfel, Klabund, Stefan Zweig, Francis Jammes, Thomas Mann stb. Valóban, ezekre már a *Nyugat* cikkírója sem mondhatta volna, hogy giccs, hogy limonádé. Csakhogy jogosan írja a *Literatura*, hogy ezen írások többsége már megjelent magyarul, némelyik többször is. Mí szükség volt rá, hogy ezeket ilyen formában adják ki újra? Ugyanakkor az újság ára is a duplájára emelkedett... Ez volt az oka, hogy a vásárlók elfordultak a laptól, vagy talán a külföldi szerzők másféle stílusa? Mindenesetre az tény, hogy a *Nyíl* című szépirodalmi hetilap nemsokára megszűnt. Létezése során 162, nagyrészt eredeti magyar kisregényt adott az olvasók kezébe. Utolsó száma 1934. július 5-én jelent meg.

BÁLINT GÁBOR

¹¹ *Literatura* 1934. aug. 15. LXI.